

Հաշուեցույց մը ու Կշիռը

Յիշելով Գոհարիկը^(*), այլ անուամբ Գօգօ՝ն

Խօսք՝

Մ ե լ գ ո ն ե ա ն ց ի ն ե ր ու ն և ա յ լ ո ց

Աղերս՝ Ինքնութիւն — Հանգրուաններ — Մարդոյժ —
Իրաւական Վիճակ — Գանձատրային Կացութիւն —
Ո Ր Ո Չ Ո Ւ Մ

Այլ Վարդան-Հայկազն Օգինեան
Բանբեր՝ PRO EDVCATIO — Կ Ր Թ Ա Ս Է Ր Ի

ՀՐԸՄ-CA-Մելգոնեան Սանուց + Մելգոնեան Սաներու և Բարեկամաց Միութիւններու Միացեալ Յանձնախումբին նախաձեռնած՝ Ուղևորութիւն դէպի Կիպրոս-2016. «ՄԿՀ-90 տարի- Մելգոնեան Եղբարց Ժառանգին Փառաւորման Յանձնախումբ» խորագրով Կրաւերը ընդունեցանք. Կասցէագրուած՝ Գոհարիկ Գէորգեան:

(*) Գոհարիկ Գէորգեան-Օգինեան (Ժընեւ 1932 - Բարիզ 2014 †):
ՄԿՀ-ի վարժապետանոցէն շրջանաւարտ, մանկավարժ-ուսուցչուհի՝ Բրիտանական բանակի զինուորական վարժարանի տղոց, ի Նիկոսիա-Կիպրոս: Ապա՝ ճարտարարուեստի համաֆրանսական ընկերութեան բազմալեզու քարտուղարուհի, ի Բարիզ: Յետոյ՝ PRO EDVCATIO եւ ԿՐԹԱՍԷՐԻ համահիմնադիր եւ ընդհանուր քարտուղարուհի, նաեւ՝ Gamma Institute World Network՝ ի միջազգային յարաբերութիւններու խորհրդակալ: Զուտ հայկական հիմնարկներէն՝ Դպրոցաւեր Տիկնանց Վարժարանի scoutներու բաժնին հիմնադիր եւ վարիչը ի Ֆրանսա, նաեւ Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի Եւրոպայի Սանուց Միութեան ընդհանուր քարտուղարուհի:

proeducatio@aol.com
ohanfrance@gmail.com

Մեր շնորհակալութեան յարակից՝ կը մաղթենք, որ ձեռնարկին շքեղ յայտագրին կիրարկութիւնը կատարուի բոլոր մասնակցողներուն համար անմոռանալի հրեռանքի պատեհութեան մը առընթեր՝ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան (ՄԿՀ՝ի) վայել հայեցի կրթութեան դէպի հիմնական գործունէութեան վերակենդանացման աշխոյժ սլացք, Կիպրոսի իր տարածքին վրայ, որպէս մարդոյժի պատրաստութեան խարխիս, Հայոց բազմաբնոյթ զանազանութիւններու յատկանիշներով ապրելակերպին յարիր ժողովուրդի մը, որ կ'ապրի որպէս փոքրամասնութիւն, բազմաթիւ Պետութիւններու գերիշխանութեան ենթակայ, անհատական իրաւունքներով և պատասխանատուութեամբ:

Գոհարիկը այսպէս ապրեցաւ՝ մշակոյթներու զանազանութեան յարիր, միշտ հայկականն ունենալով կորիզ, գիտակցելով հանդերձ անոր տարողութեան: Առատապէս վայելեց՝ երկրէ-երկիր, զանազան ինքնութեամբ բարեկամներու և ծանօթներու յարգանքն ու սէրը, օրինակելի իր վարքով:

Կենաց հանգրուաններ

Սովորաբար Գօգօ կը կոչէին Գոհարիկը: Տարիներէ ի վեր Բարիզ հաստատուած ըլլալով հանդերձ մտովի, ըսենք՝ հոգևին, յաճախ կ'երթար Կիպրոս: Երբեմն ալ հոն կ'անցընէր իր արձակուրդը: Նաև՝ ի Զուիցերիա, իր ծննդավայրը, ուր կ'աժմէականացնէր մանկավարժական և կրթական գիտութիւններու իր ծանօթութիւնները ժան-ժագ Ռուսօ՛էն անցնելով Բեսթալօցցի, մինչև Գլաբարէտ, Պօլէ և աւելի նորերուն: Վերջին անգամ այցելեց Բիաժէ՛ի նուիրուած գիտական ցուցահանդէսը, ժընև: Կ'ոգեկոչէր Անգլիան, Սկովտիան, Կալլէսը, ուր մասնակցած էր փոքրամասնական լեզուներու պաշտպանութեան քաղաքականութեան ուսումնասիրութիւններու և կիրարկման միջազգային ժողովին, որուն ներկայացուցաւ արևմտահայերէնի պարագան, առաջին անգամ ներհայկական շրջանակներէ հեռու: Եգիպտոսի հայ մտաւորականներէն շատեր ամառնային շրջանին կ'երթային բնակելու Կիպրոսի լեռանց գիւղերը, ուր կը հանդիպէին յաճախ Պօղոս Գէորգեանին, որ գրեթէ մնայուն աշխատակիցն էր «Արև» օրաթերթին: Գոհարիկը այդ առիթով ծանօթացած էր Եգիպտահայոց այդ սերունդին, ապա այցելած բուրգերու երկիրը, որ եղած էր ՀԲԸՄ՝ի ծննդավայրը: Հաճելի էր ունկնդրել զինք երբ կը խօսէր՝ Սթօքհօլմէն Ֆիլանտիա երկարող արշիպեղագոսի, իր ծնողաց ծննդավայր Կ. Պոլսոյ և այլ երկու փոքր կղզիներու՝ կանաչագեղ Իուլանտայի և հրաբուխներով իր ժողովուրդը շերմացնող գողտրիկ Իլլանտայի մասին, առանց մոռնալով՝ հոյակապ Հոովմէական կայսրութեան հարազատ ժառանգորդ երկիրը՝ արուեստներու և գիտութեան ստեղծագործ Իտալիան: Նաև գերմանախօս երկիրներէն՝ Աւստրիան:

Արտասահմանեան մեր այցելութիւններու ընթացքին ալ կ'արտայայտուէր ան այդ վայրերուն մարդոց մտքի կեցուածքին տարբերութիւններուն մասին: Կը խօսէր յաճախ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան (ՄԿՀ՝ի) կեանքէն դրուագներ մէջբերելով: Խանդաղատանքով կը պատմէր՝

Տղաքը մեր տունը կու գային Պօղոս-Պետրոսի օրը, հօրս անուանակոչութեան տօնին առիթով: Նաեւ՝ ուրիշ անգամներ: Կը յիշատակէր անուններ, որոնց միջև էին՝ մելգոնեանցիներու կողքին՝ մանկութեան և պատանեկութեան ցմահ ներկաներ, Կիպրոսէն Արիսը Իւթիհեան, Սամը Կիրակոսեան, Կօկոն Նիգոլաիտիս, Արմանտը Ժոզէֆէն, Մանուկը Թագուշեան, Պենոնը Սևան, Թադօն Գուլիկեան, Մարգարը Սարաֆեան, Սեպուհը Աբգարեան, Տիգրանը Թաթարեան, Հրաչը Մանուկեան. Լիբանանէն՝ Զաւէնները Պէրպէրեան

և Ղարիպեան, Տիգրանը Տատրեան. Ռոմանիայէն՝ Կարպիսը Մկրեան. Յունաստանէն՝ Կարպիսը Սարկաւագեան-Սուրէնեան, Պերճը... Կ. Պոլսէն՝ Անդրէասը Գալայճեան, Արմանտը Այալթուն, Նուրէլը Պէլլերեան իր ջութակով, Բարսեղը Թուղլաճեան. Սուրբ քաղաք Երուսաղէմէն՝ Վարուժանը Հայրապետեան:

Իր երէց կամ տարեկից ընկերուհիներէն՝ Ագապին, Շաքէն, Մայտան, Ազնիւները, Վարդուհիները, Մարին, Սիրվարդը, Հայկուհին, Թագուհին, Արտան, Արշալոյսը, Սէսիլն ու բազում այլք: Հայկական անուններ, քիչ բացառութեամբ:

Հանդիպած եմ անոնցմէ շատերուն:

Գոհարիկը կը պատմէր նաև մանրավէպեր ի մասին ՄԿՀ՝ ի ուսուցիչ, տնօրէն, հոգաբարձու և այլ պաշտօնեաներուն: Նոյնպէս՝ յոյժ բարեկամական սիրալիր վերաբերումէն Կիպրոս, Անգլիա և Ա.Մ.Նահանգներ հաստատուած մեզգոնեանցիներու, երբ զանազան թուականներու այցելած էր այդ երկիրները: Այդ այցելութիւններէն մէկուն՝ Ամերիկա կատարած շրջապտոյտին, Գալիֆորնիոյ մեզգոնեանցիներու մէկ հաւաքոյթին, ինչպէս սովորաբար, «օրակարգի գլխաւոր նիւթը» եղած էր ՄԿՀ՝ն:

Մեզգոնեանցիներու ինքնավարութիւնը

Ուրեմն, ՄԿՀ՝ի բազմակողմանի հարցերուն միջև օրակարգի գրոյցի նիւթ մը առաջադրած էր համբաւ վայելող մեզգոնեանցի մը՝ մէկ միլիօն ամերիկեան տօլար հաւաքելով «Մեզգոնեան Հիմնադրամ» մը հաստատել, և ուժգնօրէն յանձնարարած՝ դրամագլուխը յանձնել հայկական մեծահամբաւ ՀԲԸՄ՝ին: (Թուականն էր Ի. դարու վերջերուն): Գոհարիկը ամենայն պարզութեամբ հարցուցեր էր՝ Մեզգոնեան (եղբայրներուն կտակը) հիմնադրամով չէ՞ որ ՄԿՀ՝ն կը շարունակէ ցարդ իր գոյութիւնը: Եթէ կը սխալիմ, ՀԲԸՄ՝ն ըլլալով հանդերձ մեր ժողովուրդին ամենապատկառելի մարմիններէն մին, իսկապէս անկարող էք ինքնավար ըլլալու, գործակցելով հանդերձ ՀԲԸՄ՝ին:

ՄԿՀ՝ի սկզբնական շրջանէն ասդին վարժարանին պատմութեան ծալքերուն ծանօթ անձեր սակաւաթիւ եղած են միշտ ու ցարդ:

Գոհարիկին հայրը, Պօղոս Գէորգեան ՄԿՀ՝ի կրթական տեսուչ և վարժապետանոցի հիմնադիր ըլլալէ առաջ, Զուլիցերիոյ Մանկավարժական և ընկերային ուսմանց բարձրագոյն վարժարաններու շրջաններն աւարտելէ յետոյ (1914՝էն առաջ), Կ. Պոլիս վերադարձած և ուսուցչագործած էր երբեմնի իր աշակերտած Ա.Կ.Վ. (Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի) մէջ. իսկ այլ վարժարաններու ալ տնօրէն եղած էր: Ա.Կ.Վ.ի 100ամեակին (1986) Յոբելեանական մատեանին մէջ, զանազան յօդուածներու միջև՝ «Հաղորդուիլ» խորագրուածը կ'արտայայտուի Հայոց մեծահամբաւ միութիւններու կողքին փոքրածաւալ ընկերակցութիւններու անհրաժեշտ կարիքին մասին: Եթէ իսկապէս նպատակը միասնական ծրագրերու ի նպաստ հանրութեան բաղկացուցիչները շաղախել է, այդ փոքրածաւալ ինքնավար ընկերակցութիւնները աւելի քան անհրաժեշտ են, աշխոյժ ժողովրդական գօրաշարժի ի խնդիր: Այսպէս՝ ծրագրերու իրագործման համար կ'առաջադրուի պատահական միասնական աշխատանքը, ո՛չ թէ միահեծան կեդրոնացեալ բազմաթիւ ճիւղերով միութիւն մը: Այս մերձեցումով է որ երբեմնի Կեդրոնականցիներու ՃԱ. / 101րդ տարեդարձի համաշխարհային ընդհանուր ժողովը (1987) գրեթէ միաձայնութեամբ որոշեց՝ Ա.Կ.Վ.՝ի իւրաքանչիւր Սանուց միութեան ինքնավարութիւնը և միջ-միութեանական

հաղորդակցութիւններու ամրապնդումը. նաև՝ այլանուն մարմիններու հետ ինքնավարօրէն գործակցութիւնը:

Այդ տարեդարձի բազմօրեայ հանդիպումներու վայրն էր Միջիկըն—Ա.Մ.Ն., և պատուոյ հիւրերն էին ՀԲԸՄ՝ի նախագահը՝ Ալեք Մանուկեան և կողակիցը՝ Տիկին Մարի Մանուկեան: Կեդրոնականցիներն ալ գիտէին՝ «Հարկա հարկաւորաց և պատիւս արժանաւորաց»ը: Մելգոնեանցի Գոհարիկը չէր ժխտեր զայն մելգոնեանցիներուն ուղղած իր հարցումովն ու լրացուցիչով՝ «Իսկապէ՞ս անկարող էք ինքնավար ըլլալու: Ձեր ինքնավարութեամբ ալ կրնաք ՀԲԸՄ՝ի գործակցիլ երբ յարմար դատէք միայն»: Մտահոգ էին մելգոնեանցիներէն շատեր լսելով նման հարցում մը և անոր լրացուցիչը: Քանի որ մելգոնեանցիներուն «գրեթէ» ամէնքն ալ ՀԲԸՄ՝ի կամ անոր խնամքի՝ ՌԱԿ՝ին ենթակայ ըլլալու ունակութիւնը իւրացուցած էին «սողայ-տիոց», առանց նկատի ունենալու, որ Միասնութիւնն է զօրութիւնը, ո՛չ թէ միահեծան միութիւն մը: Գոհարիկին «մտահոգիչ հարցականին պատասխանը» տրուեցաւ 2004 թուականէն սկսեալ, երբ ՀԲԸՄ՝ի Կեդրոնական վարչութիւնը որոշեց փակել և լուծարել ՄԿՀ՝ն, զանազան պատճառաբանութիւններով և առաջադրութիւններով:

* * *

Կիպրոսի փոքրամասնական համայնքներու մասին, Կղզիին Եւրոպական համալսարանին (Նիկոսիա) կազմակերպած ժողովին զանազան երկիրներէ տարբեր մասնագիտութեամբ ներկաներու կարգին էինք, որպէս ներկայացուցիչ՝ PRO EDVCATIO - ԿՐԹԱՍԷՐ՝ի:

Գոհարիկը, ժողովասարահէն ելքին դիմաւորողը Պենոն Սևանն էր: Հին ծանօթներ էին: Գոհարիկը հաւատարիմ էր յուշերուն, որոնք բարեկամութեան կը վերածուէին իր խոհերուն մէջ: Բարին կը կամենար: Պենոն ուրախ էր հանդիպումէն: Իսկ Գոհարիկը անուրախ չէր, ինչպէս պիտի ըսէր երևանցի մը: Դիտեցին զիրար: Կարծեմ անցնող իրենց տարիներու ժապաւէնն էր, որ կը տեսնէին մտովի:

Պենոնը Կիպրոսէն անդին ալ քանիցս այցելած էր իր երբեմնի դաստիարակ Պօղոս Գէորգեանին, զոր կը կոչէր «Պապա», ու անոր փափկավար ու հիւրընկալ տիկնոջ Գէորգեաններու Բարիզի բնակարանին մէջ:

Համալսարանի սրահին գաւիթին մէջ, զիրար դիտող երկու անձերէն նախ Գոհարիկն էր, որ խօսեցաւ, գոգցեա Զրուանն Նիցչէի, յանդիմանական շեշտով, բայց ինչպէս միշտ փափկօրէն — Պենոն, դուն ի՞նչ գործ ունիս այդ մարդոց հետ...

Այդ մարդիկը ՀԲԸՄ՝ի գլուխն անցած, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը (ՄԿՀ՝ն) լուծարքի ենթարկողներն էին (ու են):

Գոհարիկը շարունակեց իր դիտողութիւնը՝

— Միշտ «Պապա» կոչած ես հայրիկա: Ի՞նչ պիտի խորհէր ու ըսէր Մելգոնեանը փակող — լուծարքի ենթարկող— վաճառելու ձեռնարկողներու հետ գործակցութեանդ մասին...

Իսկ Պենոն, ՄԱԿ՝ի մէջ բազմամեայ իր ծառայութեան ընթացքին ընտելացած ըլլալով դիւանագիտական քաղաքավարական ժպիտին, լուսթեամբ կ'ունկնդրէր վաղեմի Գօգօ՝ն (իմա՝ Գոհարիկը): Մինչդեռ 15 վայրկեան առաջ, ժողովասարահին մէջ, Պենոն մօտենալով ինծի, հանրութեան ներկայացուած հաղորդագրութեանս՝ ՄԿՀ՝ի փակման հաւանական հետևանքներուն մասին վերլուծումի բաժինը սաստկօրէն որակած էր «անընդունելի» և վրդոված, պաշտպանողականն ընել փորձած էր ՄԿՀ՝ի փակման և լուծարքի ենթարկուելու

արարքին: Այդ պաշտպանողականով յայտնուած պատճառաբանութիւնները հակադրուած էին իրերու կացութեան:

Երբ Պենոն սկսաւ «բացատրել» Գօգօ՝ին, թէ ինչո՞ւ լուծարքի ենթարկել պէտք եղած էր ՄԿՀ՝ն, պաշտպանողական «պատճառաբանութիւնները» 15 վայրկեան առաջ ինծի տուածներն էին: Այդ պատճառաւ, հաւանականօրէն, մտովի փոխադրուեցայ այլուր: Նախ Բարիզ, Գէորգեաններու բնակարանը, ուր կարասիի մը վրայ գետեղուած դիմանկարներու միջև է Պօղոս Գէորգեանինը, զոր լուսանկարած է Պենոն: Ինչպէս՝ Պէյթհօֆն՝ի մէկ նկարը, զոր նուիրած է երաժիշտ Վահան Պետելեան՝ ընտանեկան բարեկամը և պաշտօնակիցը Պօղոս Գէորգեանին: Պատ մը ամբողջ ծածկուած է կիպրական դրուակներու իւղաներկ-պաստառներով, որոնց միջև Բրօտրոմօ՝ի ամարանոց տունը, գեղատեսիլ բնութեան մէջ, նաև ՄԿՀ՝ի պատկառելի համալիրը պատկերող գործը մեզգոնեանցի արուեստագէտ-ճարտարապետ Վարուժան Հայրապետեանին: Յետոյ, Գոհարիկին պատումները զիս տարին Կիպրոս: Նիկոսիա: Հայոց երբեմնի թաղամասին տուներէն մէկուն դրան շեմին նստած առանձին երախայ մը, շուրջ չորս տարու: Ենթադրաբար, մանկական աշխարհի խորհուրդներ կը տողանցեն տղեկին ուղեղին մէջ: Ապագայ դիւանագէտ Սեանն է ան: Յետոյ կը փոխադրուիմ Գէորգեաններուն տունը՝ Աիոս Անտրէաս 3, Մէսալօնիկի փողոց: Բնակարանին պարտէզին սահմանակից՝ կար ազատ հողամաս մը, արօտավայր: Գարնանամուտին հոն կու գար հովիւ մը իր հօտով: Հովիւը կ'արտօնէր դրացի երկու երախաներուն՝ Գոհարիկին ու Գէորգին, որ շոյն-գգուեն նորածին գառնուկները: Իսկ տան մէջ անոնք ունեցան յաջորդաբար երեք կատուներ՝ էկլանդինը, Չրչիկն ու Վագրիկը, որոնք ընտանիքի անդամներուն հետ կ'անցընէին ամառնային արձակուրդը Բրօտրոմօ: Կիպրական լեռնաշխարհի այդ շրջանի բարձունքներէն մէկուն վրայ էր Գէորգեաններու ամարանոցը: Քիչ մը վարը՝ Նասիպեաններու ամարանոց բնակարանը: Երկու ընտանիքներուն դուստրերէն Ագապին, Շաքէն, Գօգօ՝ն, երբեմն ալ Արտան (մօրը՝ Սըր-Ալիսին հսկողութեան տակ, մինչ հայրը՝ Վահան Պետելեան կը փափաքէր, որ իր դուստրը միշտ ջութակն ածէ): Գէորգեաններու ամարանոցէն քիչ մը վեր՝ բլուրի կատարին հաւաքաբար «կը վերլուծէին ու կը լուծէին ազգին ու աշխարհի խնդիրները»... բնութեան անապակ օդն օգտագործելով: Մինչ այդ, Գօգօ՝ին եղբայրը՝ Գէորգ (զոր կնքահայրը՝ Շահէ Կեպեկեան կը կոչէր «Ճորճոր»), թոուցիկներ երկինք բարձրացնելէ քանի մը տարի յետոյ՝ իր շինած փոքրիկ սաւառնակին սլացք կու տար բլուրն ի վեր, ի հիացումս բարեկամ ընտանիքներու երախաներուն, բոլորն ալ Բրօտրոմօ՝ի կամ անոր շուրջի գիւղերն ապաստանած, հեռանալով Նիկոսիոյ ամառէն:

ՄԿՀ՝ն լուծարքի ենթարկողներու կողմնակից մը ևս

Գոհարիկը, Պենոնին դէմ ՄԿՀ՝ի աղէտին մասին արտայայտուելէ յետոյ, շարունակեցինք մեր այցելութիւնները՝ մեծ մասամբ հանդիպելով Գոհարիկին բազմաթիւ վաղեմի ծանօթներուն: Այդ շարքէն էր Թագուհի և Սմբատ Տէրունեան/Տէօվլէթեան ամուլին հետ մեր հանդիպումը: Թագուհին ու Գոհարիկը եղած էին «սկառուտական» նոյն խումբերուն մէջ: Հահելի յուշեր ունէին: Սմբատը աշակերտած էր Պօղոս Գէորգեանին: Փաստաբան Սմբատը խօսեցաւ ՀԲԸՄ-ի մասին, այնպէս ինչպէս պարտի խօսիլ պաշտպան փաստաբան մը: Երկարօրէն ունկնդրելէ յետոյ յայտնեցի իրեն թէ հարցը ՀԲԸՄ՞ը չէ՛, այլ՝ Մելգոնեանը փակած, լուծարքի ենթարկած և անշարժ կալուածները վաճառքի դրած մարդիկ կան յանուն ՀԲԸՄ՞ի, որուն գլխաւոր առաքելութեան մաս չի՞ կազմեր պահպանելն ու զարգացնելը հայեցի մշակոյթի բաղադրիչով մարդոյժ պատրաստող աղբիւրները, միշտ հաշուի առնելով աշխարհասփիւռ մարդոց գոյութեանական զանազանութիւնները, երկրէ երկիր ենթակայ տարբեր շրջավայրային

պայմաններու: Պետութեան մը յոյժ կարևոր ազդակի մը կառոյցն է: Որևէ մշակոյթի, իմա՝ ապրելակերպի, արժէքներու զանազանութիւններուն տեսականութեան խաղաղ հողովոյթը ապահովելու ի խնդիր: Ներկայի Հ.Հ.՝ին (Հայաստանի Հանրապետութեան) կառավարութեան ալ վիճակած գլխաւոր դերերէն մին է ասիկա: Ոչ փոքրագոյնը այդ դերերուն: Անհրաժեշտ է արժէքի զանազանութիւնները նկատի ունենալ աւելի քան երբեք: Մասնաւոր օրինակ մըն է նկատի ունենալ Արևմտահայերէնը, որ կորիզներէն մին է Հայոց մշակոյթի արժէքներուն: ՄԿՀ՝ն լուծարելով չէ՛, որ Հ.Հ.՝ն կարելի է զօրացնել: Ընդհակառակն, զայն տկարացնելու լաւագոյն մարտավարութեան մը մէկ մասը չէ՞: Բաւարա՞ր է Հայրենիք-Մայր Հայրենիք հողովելով-խոնարհելով «հոգեշահ քարոզներ» արտասանել և/կամ «բոցաշունչ ճառերով» ոգևորել միշտ յուսացող ամբոխները, երբ արտագաղթը, տարիներէ ի վեր կը պատուհասէ Հայոց միակ գերիշխան պետական կառոյցին գոյութիւնն իսկ:

ՄԿՀ՝ի լուծարումը հեռու չի՞ տանիր... Ձեզ ու բոլորս: ՄԿՀ՝ի բնաջնջումը օրինակ մըն է ահաւոր սխալի մը: «Սխալիլը մարդկային է», կարելի է զայն բառնալ: ՄԿՀ՝ի հարցը լուծեան մատնելով լուծել փորձողներ կան՝ կղերականներ, «գործիչ» աշխարհականներ, քաղաքական խմբակներ, լրասփիւռներ, և այլք:

Հարցը կը մնայ հարց: Փոյթ չէ թէ լուծարքին «ընդդիմացողները պիտի յոգնին... ու լռեն» ըսողներ ալ ըլլան: Այդ վերջնական լուծիւնը ո՞ր իշխանութեան կրնայ նպաստել: Մեկնաբանութիւնը կը թողում, որ դո՛ւք ընէք:

Տիկին Տէօվլէթեանը (Թագուհին կամ Սուլթանիկը) հետեցաւ մեր խօսակցութեան. հակառակ իր առողջական հարցերուն, աշխոյժ էր: Սկսուտներու մասին խօսեցաւ Գոհարիկին հետ: Խօսքն ինծի ուղղելով, յարեց՝ «Յայտնի է, որ սկսուտ չէք եղած...»: «Իրաւ է, պատասխանեցի, այդ պատիւն ու հաճոյքը չեմ ունեցած, բայց միշտ համակրած եմ զօր. Պատըն-Բաուլի հետետրոյցներու գործունէութեան: Միայն կը մխիթարուիմ յիշելով, որ երիտասարդ Ռապրթ Պատըն-Բաուլի նման զինուորական վարժարանէ մը շրջանաւարտ ըլլալէս յետոյ, եղած եմ բանակի մէջ գործօն: Խոնարհաբար...»: «Լա՛ւ, լա՛ւ», յայտարարեց հայ սկսուտ աղջկանց առաջնորդը՝ Սուլթանիկ, բարեացակամ ժպիտով մը:

Եօթը տարիներ անցան այդ օրերէն ի վեր: Ոչ ևս են մեր յարգարժան խօսակիցներէն ոմանք: Ներկայ կացութիւնը խորհիլ կու տայ՝ ո՞չ ապաքէն՝ Պենոնին և Սմբատին «պաշտպանողական» տեսութիւններն իւրացուցած են այլոց շարքին այժմու առաքելական եկեղեցւոյ երկու կաթողիկոսներն ու Հ.Հ.՝ի պետական ներկայացուցիչներն, երբ անոնք, լուռ կամ խօսուն, յաճախ կը հաստատեն ՄԿՀ՝ի բնաջնջումը որպէս նպաստաւոր արարք՝ յօգուտ «Ազգիս փրկութեան» և «հզօրացման Մայր Հայրենիքին», պարապելով հանդերձ բազմաշարժար այլև գերազանցօրէն վեհանձն Հայոց սփիւռքովն, ի մասնաւորի Արևմտահայոց, որուն գոյութեան անհրաժեշտ բաղկացուցիչներէն է եղած ՄԿՀ՝ն:

ՄԿՀ՝ն փակուղիի մէջ

Հայկական մշակոյթի բաղադրիչներն ընդելուզելով արտաշխարհի գործօն ազդակներու հետ, զանազան արժէքներու համադրութեան սկզբունքով Հայոց բացառիկ, այլևս սակաւաթիւ վարժարաններէն մին՝ ՄԿՀ՝ն բաց պահելու կամ ցարդ վերաբանալու ճիգերը անբաւարար

եղան անոր գոյութեան զանազան ուժգնութեամբ և եղանակներով հաւատացող մելգոնեանցիներու և այլոց համար: Արդ, ՄԿՀ՝ն փակուղիի մէջ է:

Բայց հարցը չէ փակուած:

Փոյթ չէ՛, թէ կարգ մը մարդիկ կը կարծեն թէ ան «անցեալի խնդիր մըն է այլևս»: Քանի որ լրասփիւռները այդ մասին չեն արտայայտուիր: Մինչդեռ, PRO EDVCATIO՝ի, հետևաբար հայկական կրթական գործերու յանձնառու իր մարմնոյն ԿՐԹԱՍԷՐ՝ի համար ՄԿՀ՝ի աղէտին հարցը չէ փակուած:

Պարզ այն պատճառաւ, որ Երկրագունտի տեսակարար զանազանութիւններու գոյութեանական անհրաժեշտ կարևորութեան կը հաւատանք: Ուրեմն նաև՝ նոյն զանազանութիւններու բազմաբնուէն շարժումներէն Հայոց մշակոյթին, իմա՝ ներքին և արտաքին զանազանութիւններու ազդակներուն գոյատևման, որպէս արժէքներ տիեզերական: Այս տեսակէտէն դիտուած ՄԿՀ՝ն խորհրդանշական ալ է մարդոյժի պատրաստութեան որպէս աղբիւր: Հետևաբար, անժամանցելի այս գործընթացին յաջորդ հանգրուաններուն համար այստեղ առ ի տեղեկութիւն կ'արձանագրենք նաև ՄԿՀ՝ի աղէտին մեզի ծանօթ ծալքերուն հաշուեցոյցն ու կշիռը: Սոյն արձանագրութիւնը աղերս չունի ՄԿՀ՝ն բնաջնջողներու, նուազ ևս ՀԲԸՄ՝ի կառոյցին դէմ կատարելի աշխատութիւններու հետ: Արդարև, մարդոյժի պատրաստութեան հարցը ընդհանրական է՝ ինքնութիւններու տեսակարար զանազանութիւններու դրութեան տիեզերական արժէքին իմացումն ունեցողներուն մօտ: Կարելի չէ զայն կոռուսիւնձորի կաղապարի մը մէջ դնել ու ճապաղիլ, քաղաքացի մարդու յանձնառութիւններէն ճողոպրելու ի խնդիր:

Ոյժերու կշիռ

ՄԿՀ՝ն լուծարքի ենթարկելու շուկաները մեզի հասած էին 2004՝էն առաջ: Վարժարանին «ճակատագրին» մաս կազմած են պարբերաբար նման սպառնալիքներ: Նոյնիսկ շէնքերու հիմնարկէքէն առաջ, ըստ խաչածնուած վկայութիւններու:

Մինչ, 1965՝էն սկսեալ, հայաշխարհի գրիչները անընդհատ կը տքնէին Արևմտահայոց ենթարկուած ցեղասպանութեան ծալքերը վերյիշեցնել Երկրագունտի բոլոր իշխանաւորներուն, իսկ կարգ մը «իշխանաւոր» Հայեր ալ, մարդոյժի գոյութիւն տևականացնող աղբիւրներ — իմա՝ Հայոց վարժարաններ— կը փակէին: Այդ կարգ մը հայ «իշխանաւորներու արարքը» PRO EDVCATIO՝ն Պրիւքսելէն սկսեալ ամենուր յայտարարած էր Մշակութասպանութիւն - CULTURICIDE, երբ հասած էր 2004՝ի վճիռը՝ ՄԿՀ՝ն լուծարելու: Առ այդ՝ զանազան երկիրներու մէջ, Ամերիկաներէն, Եւրոպայէն, Միջին-Արևելքէն մինչև Աւստրալիա ողբ ու կոծի ձայներ կը բարձրանային, նաև՝ ռազմաշունչ յայտարարութիւններ. «Պէտք է դատ բանալ» ըսողներն ալ օրս ըստ օրէ կ'աւելնային:

PRO EDVCATIO՝ի նպատակներուն հաշտ՝ Գոհարիկն ու եղբայրը՝ Գէորգը Գէորգեան և Վարդան Օզինեանը որոշեցին ոյժերու կշիռն ունենալ, հաւանական գործողութիւններու որպէս նախապատրաստութիւն: Անոնց անմիջական աջակիցներն եղան երկու անկախ մելգոնեանցիներ՝ Մարգար Սարաֆեանն ու իր երէց որդին՝ Սուրէնը: Կային նաև պայմանադրական համախոհներ:

Այս խմբակէն երկու ներկայացուցիչներ՝ Գոհարիկն ու Վարդանը, խորհրդակցեցան իրենց և Գէորգին բարեկամ դատաւոր, դատախազ, փաստաբան, իրաւագիտութեան համալսարանի ուսուցիչներու հետ՝ տեղադրուած գործօն՝ Ա.Մ.Նահանգներու, Կիպրոսի և Ֆրանսայի մէջ, նոյնպէս՝ վարժարաններու յատուկ վարչութեան, հոգաբարձութեան, տնտեսութեան, գանձատրային և ընկերային հարցերու միջազգային փորձագէտներու հետ:

Խորհրդակցութիւնները սկեռեցան երեք առանցքի վրայ՝

- Դերակատարներ որպէս մարդոյժ,
- Իրաւական վիճակ,
- Գանձատրային կացութիւն:

Խորհրդակցութիւններու մասին պարբերաբար, զանազան յաճախականութեամբ տեղեկութիւն տրուեցաւ մելգոնեանցիներու տարբեր երկիրներու խմբակներուն կամ միութեանց, նաև՝ աւելի ընդարձակ հանրային հաւաքականութիւններու և լրասփիւռներու, առանց զանց առնելու Հայոց երեք յարանուանական եկեղեցիներու կեդրոններն ու ՀԲԸՄ՝ Կեդրոնական վարչութիւնը: Լրասփիւռներէն միայն Կ.Պոլսոյ ԺԱՄԱՆԱԿ օրաթերթը և Կիպրոսի ԱԶԱՏ ԶԱՅՆ՝ ը կ'արձագանգէին: Իսկ մելգոնեանցիներու Գալիֆորնիոյ Սանուց Միութենէն ժիրայր Մակարեանն էր, որ եղաւ միշտ ճշդապահ, օրինակելի հաղորդակից մը:

— Դերակատարներ որպէս մարդոյժ

ՄԿՀ՝ի տագնապին դերակատարները երևութապէս երկու խումբ են: Մին՝ տագնապին ծնուցիչները... իրենց խօսուն կամ լուռ համակիրներով. միւսը՝ բազմերանգ տագնապողներ: Ի դէպ՝ այս դասակարգումի իրաւական իմաստով ՀԲԸՄ՝ի հիմնարկային կառոյցն ու անոր վարչութիւնը շփոթողներու զանգուածին մեծ մասը, նաև ՄԿՀ՝ի վարձկան պաշտօնէութիւնը հասկնալի պատճառներով կը մնայ վարչութեան կողքին, եթէ նոյնիսկ ստեղծուած կացութիւնը աղիտալի համարէ: Իսկ միայն քանի մը վարձկաններ, որոնց գործունէութիւնը կը յատկանշուի ՄԿՀ՝ի կրթական բազմամեայ վարկը ծանրօրէն արատաւորելով, փայփայուած են ՀԲԸՄ՝ի վարիչներէն, որպէս անփոխարինելի անձնաւորութիւններ՝ «նորարարութիւններու հեղինակ» ըլլալով: Այդ անձերը ունէին նաև մտերիմ համակիրներ ՄԿՀ՝ի աղէտով տագնապողներու միջև...: Իսկ ՀԲԸՄ՝ը և անոր վարչական կազմը շփոթողներուն միջև էին վարչութեան որևէ ձեռնարկին անպայման համաձայն եղողներ, անանձնականօրէն և ուրիշներ՝ կատաղօրէն պաշտող և պաշտպան՝ վարչական խորհուրդի իրենց բարեկամ անդամներուն:

Մինչդեռ, ՄԿՀ՝ի աղէտով տագնապողներուն գրեթէ բոլորը, ՀԲԸՄ՝ի հիմնարկային կառոյցին, հայկական շահերուն նպաստաւոր անհրաժեշտութիւն մ'ըլլալուն հաւատացողներ էին (և են): Սակայն, անոր գլուխն անցած Կեդրոնական վարչութեան անդամներուն բոլոր որոշումները քննելէ յետոյ միայն, որոշողներ եղած են իրենց թեր կամ դէմ կարծիքը, եթէ լուր ունեցած ըլլան որոշումներէն: Զոր օրինակ՝ Կիպրոսի մէջ ՄԿՀ՝ն անէացնելու որոշումը ժխտողներուն միջև, արևմտահայկական արժէքներու ոլորտին հմուտ, ՀԲԸՄ՝ի վաստակաւոր անդամ մը, որ երկար տարիներ ծառայած է կրթական մարզին, անընդունելի համարելով Կեդրոնական վարչութեան աղիտալի որոշումը, դիմումներ կատարած է՝ Նիւ Եօրք և Էջմիածին: Գացած է Նիւ Եօրք, պաշտօնական անձնաւորութեան մը հետ: Կեդրոնական վարչութեան անդամներէն ո՛չ մէկը ընդունած է այդ պատուիրակութիւնը: Վերադարձած են Ատլանտեանի արևելեան կողմը: Յիշեալ անձը ցաւով կը յայտնէր՝ «Ամենայն Հայոցն ալ չպատասխանեց երկու ցամակներու»:

ՄԿՀ՝ն լուծարելով, անոր շէնքերն ու տարածքը վաճառքի սեմին հասցնողներու որոշումին դէմ արտայայտութեան զանազան կերպերով ծառայողներու ամբոխը կը ներակայացնէ խճանկար մը, առանց խուժան մ՝ ըլլալու:

ՄԿՀ՝ի երբեմնի սաները՝ անհատաբար և կամ որպէս զանազան երկիրներու մէջ տեղադրուած Սանուց ընկերակցութիւններ բնականաբար ունին արդարանալի զգացական անխուսափելի կապեր իրենց վարժարանին հետ. նաև՝ իրարու միջև. բնական վիճակ մըն է սա որևէ վարժարանի մը երբեմնի սաներուն համար, մանաւանդ երբ անոնք եղած են միասնաբար իրենց ընտանեկան յարկերէն և ծնողներու բնակած երկիրներէն հեռու. երբեմն՝ տարիներով:

ՄԿՀ՝ի այդ խումբերէն զանազան անձեր, որպէս երբեմնի սաները վարժարանին, կը յայտարարեն թէ ՄԿՀ՝ի աղէտը բառնալը մեղգոնեանցիներուն կը պատկանի: Իսկ մեղգոնեանցի չեղող «դրսեցիներ» և այլ մեղգոնեանցիներ ունէին (և ունին) խոր համոզումը, որ ՄԿՀ՝ի Կիպրոսի իր իսկ հողատարածքին վրայ, պաշտպանութեան և շարունակաբար զարգացման գործողութիւնները ո՛չ միայն համահայկական շահերու պահանջներէն է, այլև՝ մարդկային ընդհանրական իրաւանց բաղադրիչներու ազդակ զանազանութիւններու լինելութեան նպատակը:

Մեղգոնեանցիներէն ոմանք, ծաղրանկարիչի որոշ տաղանդով մը, ՄԿՀ՝ն լուծարքի ենթարկելով վաճառքի սեմին հասցնող Կեդրոնական վարչութեան ատենապետ/նախագահը կը ներկայացնէին իշու մը վրայ հեծած, գլխուն օսմանեան կամ արաբական ֆէսով մը, ի մեծ վրդովում մանաւանդ ՀԲԸՄ՝ի ատենապետ/նախագահին հետևորդներուն: Նոյնիսկ ՄԿՀ՝ի գոյութեան անկեղծօրէն և անձնական ստոյգ գոհողութիւններու ի գին պաշտպան այլ մեղգոնեանցիներ «անպատշաճ» կ'որակէին այդ ծաղրանկարները:

Ուրիշ մեղգոնեանցի մը, Մ.Տ.Կիլիկիոյ կաթողիկոսէն շքանշան ստացած օրը, երբ կը ջանար արտայայտուիլ ՄԿՀ՝ի մասին, Մ.Տ.Կիլիկիոյ կղերապետը ընդհատելով խօսակցութիւնը, կը յարէ՝ «ՀԲԸՄ՝ի նախագահը կը վրդովի: Եկէ՛ք նկարուինք, շքանշանը ձեր կրծքին»...: Բայց այս հեղ ծաղրանկարիչները լուր չունեցան Մ.Տ.Կիլիկիոյ կղերապետին վրդովիչ «պատգամէն»:

Ծաղրանկարներէն անկախաբար, իշուն վրայ դրուած ատենապետ/նախագահը, ՄԿՀ՝ի կրթական գործունէութեան Կիպրոսի մէջ շարունակուելուն մասին, այլազան ոճերով իրեն բոլոր դիմողներուն, մէկ նախադասութեամբ պատասխանած է. իր խօսքը, հառաչանքի մը հանգոյն, ուղղեր էր յոգնակի երրորդ դէմքով «պիտի յոգնին օր մը» (այդ բողոքողները, և կը լռեն...):

Իսկ ՀԲԸՄ՝ի Կեդրոնական վարչութեան անդամներ, բայց մանաւանդ անոնց ատենապետ/նախագահը պաշտողներ, ՄԿՀ՝ի լուծարքն ու անշարժ կալուածներն ու հողատարածքը վաճառքի սեմին հասցուած ըլլալը բացարձակապէս տեղին համարեցին, բուն արտայայտութիւններ լրասփռելով՝ «Մեղգոնեանի խնդիր» յարուցողները իրենց ցեխարձակումներով կը ջանան համահայկական ՀԲԸՄ՝ը քանդել, և այլն, և այլն...: Մինչդեռ, այս և նման խօսքերուն հեղինակները, իրենք իսկ գիտէին թէ ՄԿՀ՝ի խնդիր յարուցողներուն միակ հարցն էր ՄԿՀ՝ն Կիպրոսի իր տարածքին վրայ, իր կրթական առաքելութեան վերստին շարժման դնելը (և է): Արդարև՝ այդ «ցեխարձակող խնդրայարոյցներն» ալ կը հաւատան, որ ՀԲԸՄ՝ը Հայոց համար եղած է անհրաժեշտ բարիք մը և պէտք է ըլլայ ներկայիս ու ապագային ևս:

Եթե քանդողներ փնտռուին, գանոնք կարելի է գտնել Հայոց աւատապետական կառույցներու մէջ ծուարած «իշխանաւոր» պետերու համահայկական ինքնաքանդումի «բարձր քաղաքականութեան» գործադիրներուն և անոնց փոքրաւորներուն միջև:

Եթե նոյնիսկ անոնք լռութեամբ հետևեցան ՀԲԸՄ՝ի Կեդրոնական վարչութեան ՄԿՀ՝ի առընչեալ աղիտալի սխալին, կարելի չէ՞ ենթադրել, թէ այդ լռութիւնը «բարձր մարտավարութեան մը» հետևանք էր, փոխանակ խաղաղասիրական զգօնութեան:

Կարելի՞ է մոռնալ, որ ՄԿՀ՝ի առաքելութիւնը մարդոյժ պատրաստելն է, համամարդկային, այլև հայեցի տարողութեամբ, որուն պէտք ունի Հայոց աշխարհը: Բայց համահայկական ինքնաքանդումի արարքները կը վխտան: Մելգոնեանցի մը, համալսարանական ուսման շրջանէն յետոյ, պաշտօնավարած ՄԿՀ՝ի մէջ ու հանգստեան կոչուելով հանդերձ դեռ «ազգային» զբաղումներ ունի: Ան է, որ խոչընդոտած է Արևմտահայերէնի վաւերացման գործընթացին վերջնական հանգրուանը, որպէս զի «գործ հայթայթէ» իր «իշխան» համարած հայ «աւատապետին»: առանց նկատի կարենալ առնելու թէ վաւերացնելու իրաւասու միջպետական մարմնոյն պահանջած հանգամանքը շունի իր «աւատապետը»:

ՄԿՀ՝ի աղէտին հեղինակ դերակատարներէն ու անոնց գործակալ և/կամ կուսակիցներէն, նաև տագնապողներէն մեր ունեցած պատկերին սեղմ ուրուագրութիւնն է մարդոյժի մասին արտայայտուող ներկայ պարբերութիւնը:

Ի դէպ՝ դերակատար մարդոյժն է, որ կը պայմանաւորէ արդիւնքը, որևէ պարագայի, ամէն տեսակ ձեռնարկի, ուստի նաև՝ իրաւականին:

— Իրաւական վիճակ

ՀԲԸՄ՝ին ՄԿՀ՝ի առընչեալ կտակակատարի հանգամանքը ծանօթ է երկու վկայագրերով: Առաջինը՝ Զուիցերիա վաւերացուած կտակն է, որուն բովանդակութեան տառն ու ոգին կը հաստատէ ՄԿՀ՝ի լինելութեան պատճառ-նպատակները, որով առաջադրուած է ՄԿՀ՝ի տեականութիւնը:

Երկրորդ վկայագիրը՝ Մելգոնեան եղբարց հարստութեան ՀԲԸՄ՝ի փոխանցման մասին է, որպէսզի իրագործուին վերոնշեալ առաջին վկայագրին նպատակները: Իսկ ՀԲԸՄ՝ին «ՄԿՀ՝ի սեփականատէր» ըլլալը տարբեր հարց է:

Մելգոնեան եղբարց հարստութեան անդրանիկ կտակակատարը Կ.Պոլսոյ Պատրիարքութիւնն է եղած: Սակայն քաղաքական պատճառներով՝ Պատրիարքութիւնը, Աղա Մելգոնեանի հաւանութեամբ, յարմար դատած է իր դերը յանձնել այլուր տեղադրուած հայկական ձեռնհաս հաստատութեան մը հեղինակութեան:

Քաղաքական խուճապի այդ ժամանակաշրջանին կատարուած շփումները կարելի չեն ըրած, որ լաւագոյն համարուած հաստատութիւններէն մին ընդունի կտակակատարի նոր դեր մը: Հետզհետէ բարձրացող օրհասական ժամանակի հնչումը կը ստիպէ, որ Պատրիարքութիւնը ընտրէ, առ ի չգոյէ լաւագոյնին, ՀԲԸՄ՝ը: Այդ ժամանակներուն, ՀԲԸՄ՝ին կը նախագահէր Պօղոս-Նուպար Փաշան, հիմնադիրներէն Հայոց սոյն կազմակերպութեան և հանրածանօթ ու շատ յարգուած անձնաւորութիւն մը իր գործունէութեամբ և հիմնական մեծ բարերարութիւններուն շարքով:

Տարիներու ընթացքին, ՄԿՀ՝ն մատակարարուած է ըստ կտակին տառ ու ոգիին յարիր: Այսինքն՝ հայեցի մշակոյթով մարդոյժ պատրաստող՝ ուսման և կրթութեան աղբիւր, փոթորկոտ վիճակներու ենթարկուած ըլլալով հանդերձ, կրթական հարցերն ու տնտեսավարութիւնը առևտրական տեսանկիւնէն ըմբռնող՝ ՀԲԸՄ՝ի մայր կեդրոնին մէջ գործող վարձկան կարգ մը պաշտօնեաներու «գործի վրայ երևելուն» պատճառաւ: Սակայն շնորհիւ անձնուրաց - լայնախոհ մարդոց և ձեռնհաս դաստիարակներու իրերայաջորդ արժանաւոր սերունդներուն, կարելի եղած է ՄԿՀ՝ի առաքելութիւնը շարունակել, ՀԲԸՄ՝ի մականին ներքև, «մարդ հասցնել»ով:

Իսկ յԱմԻ-Տեառն 2004՝ին, ՀԲԸՄ՝ի Կեդրոնական վարչութիւնը «որպէս ՄԿՀ՝ի սեփականատէր», կ'որոշէ փակել զայն, լուծարել և վաճառել:

Ի դէպ՝ ՀԲԸՄ՝ի ՄԿՀ՝ին գնորդ - յաճախորդը չունի ուսումնական - կրթական - մշակութային գործունէութեան յարիր աշխատութիւն: Ուրեմն, «սեփականատէր ՀԲԸՄ՝ը» իր այդ վարմունքով վերջ տուած կ'ըլլայ ուսումնական - կրթական - մշակութային գործընթացի մը, որուն շարունակութեան ցանկացող ժողովուրդի հատուած մը իր գոյութիւնը լսելի դարձնել կը ջանայ, որպէս որոշ մշակոյթով մը մարդոյժ պատրաստելու պահանջն ունեցող սերունդներու բանբեր:

Մինչդեռ, «սեփականատէր ՀԲԸՄ՝ը» անպատասխանի կը թողու այդ ժողովուրդի հատուածին դիմումները: Յանուն ՀԲԸՄ՝ի, Կեդրոնական վարչութիւնը իր լուծեամբն իսկ կապտուած կ'ըլլայ ժողովուրդի հատուածի մը պատկանող անհատներուն ուսումնական - կրթական - մշակութային ազատութիւնը: Այդ լուծութիւնը կը նշանակէ հակադարձել Մարդկային իրաւանց միջազգայնօրէն ի զօրու կանոնակարգին (տես՝ ՄԱԿ՝ի անդամ-Պետութիւններու ստորագրութիւններով 10 Դեկտեմբեր 1946՝էն ի վեր վաւերացուած «Մարդկանց Իրաւունքի Տիեզերական Յայտարարութիւն»՝ի յօդուածները, ի մասնաւորի՝ 26 և 27 էն 30):

Սակայն, նկատի առնելով պատկառելի ՀԲԸՄ՝ի լինելութեան հիմնական նպատակները, կարելի է ենթադրել, որ «ՄԿՀ՝ի սեփականատէր ՀԲԸՄ՝ի» Կեդրոնական վարչութիւնը մեզի անծանօթ պատճառներով սխալ հանգամանքով գնորդի հետ բանակցիլ ուզած է: Եւ սոյն սխալով, հաւանականօրէն ակամայ, ընտրած՝ Մարդկանց իրաւունքի կանոնադրութեան ներհակ դիրք մը: Սոյն սխալը, ժողովուրդի մը գոնէ մէկ հատուածին համար ևս աղիտալի ըլլալուն առընթեր, կը հակադրէ նաև ՀԲԸՄ՝ին ՄԱԿ՝ի մօտ ոչ-կառավարական կազմակերպութիւն (NGO/ONG) ըլլալու հանգամանքին պարտադրած յանձնառութիւններու հանգանակին:

Հետևաբար՝ ՄԿՀ՝ի հարցը չէ լուծուած:

Անոր լուծումը կախում ունի ՀԲԸՄ՝ի և ՄԿՀ՝ի առաքելութեան տևականութիւնը վերահաստատելու հանգամանք ունեցող մարմնի մը բանակցութեան շինիչ գործընթացէն:

Ա՛յս է PRO EDVCATIO՝ի մերձեցումը:

ՄԿՀ՝ի աղէտով տագնապողներուն բոլոր դիմումները երբ ՀԲԸՄ՝ի Կեդրոնական վարչութիւնը անպատասխանի թողուց, Մելգոնեանի երբեմնի սաներու և բարեկամներու զանգուածը, հաւանականօրէն իրենց իրաւաբաններուն խորհուրդով, հարահատ դիմեց դատարանական միջոցառման:

PRO EDVCATIO՝ն չմասնակցեցաւ այդ դիմումին, հակառակ որ ի նքն ալ ի սկզբանէ (և ցարդ) կողմնակից է ՄԿՀ՝ի առաքելութեան ընթացքին վերահաստատման:

Դատաւորներն, ի նպաստ ՀԲԸՄ՝ին, մերժեցին ՄԿՀ՝ն վերաբանալու դիմումը:

Երկրորդ դատավարութեան մը դիմելու համար, Մելգոնեան եղբարց ծրագրին նախկին կտակակատարը՝ Կ.Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը ներգրաւուեցաւ առաջին դատավարութեան դիմորդներուն խնդրանքով: Կ.Պոլսոյ Պատրիարքը՝ Մեսրոպ Արք. Մուծաֆեան հետաձայնով խորհրդակցեցաւ PRO EDVCATIO՝ի հետ: Այս վերջինը, յստակօրէն յայտնեց կղերապետին թէ ի՞նչու չի մասնակցիր դատական ձեռնարկին և թէ ՄԿՀ՝ի տագնապը բառնալու, նոյնպէս՝ հաստատութեան առաքելութիւնը վերստին ընթացքի մէջ դնելու ի խնդիր՝ տարբեր ճիգեր պէտք է ի գործ դրուին:

Երկրորդ դատավարութիւնն ալ վերջացաւ ի նպաստ ՀԲԸՄ՝ին:

Դատական դիմումներու մանրամասնութիւնները ցարդ անձանօթ կը մնան PRO EDVCATIO՝ի:

Ընդհանուր առմամբ, իրաւական վիճակի լուսաբանութեան ցախապատրաստական աշխատութիւններուն մասնակցողներէն կրնանք նշել՝ Մարգար եւ Սուրէն Սարաֆեանները, Նուրէլ Պէլլերեանը, Գաել՝ այլ կամուրներ անանուն, PRO EDVCATIO՝ի կազմէն բազմաթիւ անձերու կարգին:

Ամէն պարագայի, բոլոր գործողութիւններու համար օրակարգի անխուսափելի նիւթ է գանձատրային (finacial / financier) դիրքը:

— Գանձատրային կացութիւն

ՄԿՀ՝ի աղէտին հեղինակ ՀԲԸՄ՝ի տրամադրելի գանձը կը հաշուի բազմահարիւր Ա.Մ.Ն.՝ու միլիօն տօլարներով: Իսկ աղէտով տագնապողներու մարտավարական գանձատրային վիճակին տարողութիւնը զանցառելի կարելի է համարել ՀԲԸՄ՝ի ունեցածին բաղդատմամբ: Ի դէպ՝ տագնապողներու զանազան մարմիններու գանձերու բովանդակութիւններուն գումարը ընթացիկօրէն համեստ է, ինչպէս բոլոր նման կառոյցներունը: Միայն բացառիկ պարագաներու ծախսերը կը դիմագրաւուին բացառիկ բարերարներու նուիրատութիւններով: Նոյնիսկ նման պարագաներու յաճախ չի պատահիր, որ այդ գումարները միլիօն տօլարներու հասնին:

Դատական նախաձեռնութիւններու, նոյնիսկ լաւատեսութիւն ներշնչող պարագաներուն, անորոշ ժամանակաշափով տեղողութեան դատի մը ծախսերուն դիմագրաւումը տագնապողներու կողմին համար տկար հաւանականութիւն մը կը ներկայացնէ՝ ընդդիմադիր ՀԲԸՄ՝ի գանձատրային ոյժին ներկայութեան:

Ի դէպ՝ ՀԲԸՄ՝ի Կեդրոնական վարչութեան խորհուրդը, որեւէ կացութեան դէմ պաշտպանուելու համար, երբ իր տրամադրութեան տակ գտնուող գանձը գործի լծէ, ապօրինի դիրքի մատնուած չ'ըլլար: Սակայն՝ ՄԿՀ՝ն փակել չ'ուժարել - վաճառքի դնելը որեւէ վիճակ է: Անկասկած, որեւէ վիճակ չէ՛ երբ գնորդը աղերս չունի ուսումնական - կրթական -

մշակութային տնտեսութեան և ընկերային մարզերու հետ. նուազ ևս՝ հայկականին. երբ դեռ ժողովուրդի մը մէկ զանգուածը պահանջն ունի շարունակելու ՄԿՀ՝ ի առաքելութիւնը:

PRO EDVCATIO՝ ի համար, ներկայ այս պարագան դատական հարց ըլլալէ առաջ, բանակցութեամբ կամ տարբեր միջոցներով լուծելի կրնայ ըլլալ, եթէ նոյնիսկ ընդդիմադիր կողմերը ունենան գանձատրային հաւասար ոյժեր:

Բայց, մեզի անծանօթ պատճառներով, մեզոնեանցիներ և ՄԿՀ՝ ի բարեկամներէն մաս մը դատական նախաձեռնութիւնը գործադրեցին, երբ ՀԲԸՄ՝ ը բոլոր այլ դիմումները թողուց անպատասխանի, հաւանականօրէն ապաստանելով իր տրամադրութեան տակ դրուած գանձատրային ոյժին:

Դատաւորներու վեհոները ծանօթ են: Գուցէ գանձատրային վնասը, զոր կրեց դատի նախաձեռնող կողմը, ստորագնահատողներ կան: Սակայն, երբ ժողովուրդին ամեն տեսակ կարիքները բազում և բազմաբնոյթ են, «փոքր» որակելի գումար կարելի չէ համարել վնասը: Երբ որևէ բանակցութիւն մերժած է ՀԲԸՄ՝ ը, ինչպէս վերը նշուած է, միշտ կարելի է մտածել տարբեր օրինաւոր միջոցներու մասին և գործել, առանց դատարան դիմելու, մանաւանդ գանձատրային անմրցունակ ոյժերով:

Արդարև, դատական գործողութիւններէն անկախաբար, մեզոնեանցիներու և բարեկամաց վերոնշեալ նոյն խումբերուն աշխատութեամբ որոշ և հակատագրական յաջողութիւն մը իրագործուեցաւ ի նպաստ ՄԿՀ՝ ի գոյութենական պաշտպանութեան: Բայց, ինչպէս ամենուր, յաջողութիւնները միշտ աշալուրջ խնամքի կը կարօտին...:

Իսկ ՄԿՀ՝ ի աղէտով ստեղծուած տագնապը պատճառ եղաւ, որ Սփիւռքի Հայոց արևմտեան արժէքներու մշակման ու տնականացման գլխաւոր աղբիւր՝ հայկական վարժարաններու անհրաժեշտութեան հաւատացողներու մօտ՝ ՀԲԸՄ՝ ի գործադիր Կեդրոնական մարմնոյն վարկը խախտի, ի հեճուկս գանձատրային իր հզօր գերակայութեան: Սոյն խախտումը կրնայ իր աննպաստ գանձատրային անդրադարձներն ունենալ, այնպիսի շրջանի մը երբ ՀԲԸՄ՝ ի ատենապետ/նախագահը կոչ կ'ընէ հանրութեան, աշակցութիւն ակնկալելով՝ Հայկական խոշորագոյն հիմնարկներէն ՀԲԸՄ՝ ի ճժ. / 110րդ տարեդարձին առիթով:

Ներկայ պարագային, PRO EDVCATIO՝ ի ԿԲԹԱՍԷՐ՝ ին համար, նաև՝ Հայոց դժուարութիւններով մտահոգ այլ մարմիններու համար, ՀԲԸՄ՝ ի կրելիք որևէ վնաս ցաւով կը դասուի՝ **հայկական գործերու ընդհանուր համարակալութեան կորուստներու բաժնին մէջ**, ուր նաև անխուսափելիօրէն գանձատրայինը: Այսուհանդերձ, ՀԲԸՄ՝ ի գանձատրային հզօրութեան ստուեր ածելու բնոյթ շունին նման անդրադարձներ:

PRO EDVCATIO՝ ի գործունէութեան ծրագրերու առաջնահերթութիւններուն կիրարկումը ունի նաև գանձատրային ազդակի բնական բաժինը, սակայն որոշիչ լծակը մարդոյժն է:

Որոշիչ լծակներ

Այստեղ պիտի նշուին միայն քանի մը դիմաստուերներ, որպէս օրինակ PRO EDVCATIO՝ ի և ԿԲԹԱՍԷՐ՝ ի առանցքային աշխատութիւններուն և գործակցութիւններուն ուղղութիւն ճշդող և ծրագիր իրագործող անձեր:

Կ.Պոլիս բնակած տարիներուս, հաւանականօրէն մղուած՝ մասնագիտութեամբ մանկավարժ մօրս և անյագ ընթերցող հօրս իրենց զաւակներուն փոխանցած տեսակ մը հետաքրքրութեան իբր հետևանք, ծանօթացած էի նաև մանկավարժ Պօղոս Գէորգեանի հրատարակած գործերէն քանի մը հատին:

Յետոյ, գինուորական վարժարանի մը պարտաւորիչ դասընթացքի շարքին, ի մէջ այլոց՝ մարդոյժի պատրաստութեան, ուսումնական շրջանին յաջորդած էր բանակի այլ աշխատութիւններու գործիական պարտականութիւններ, ընդ որս բազմամշակոյթ հաւաքականութեան մը պատրաստութիւնները:

Ապա, այս բոլոր աշխատութիւնները յաճախ կատարելու առիթներ ունեցայ զանազան երկիրներու մէջ: Այդ շրջանին էր, որ Գոհարիկն ու ես միասին քալեցինք կեանքի ճանապարհներուն վրայ, աշակից ունենալով իր եղբայրը՝ Գէորգ-Պօղոս Գէորգեան ճարտարագէտը: Այդ միջոցին էր, որ իրենց դաստիարակ հօր՝ Պօղոս Գէորգեանի հայերէն և ֆրանսերէն ինքնագիր, նաև թարգմանաբար լոյս տեսած գիրքերը կարդացի: Անոնց միջև էին Մելգոնեանի իր աշակերտներէն Ջաւէն Պէրպէրեանի ջանք ու ծախսերով հրատարակուած Պ. Գէորգեանի գործերն ալ: Նաև՝ Կեդրոնական Սանուց Եւրոպայի Միութեան հրատարակութիւնները:

Գոհարիկը մանկավարժ մըն էր. մարդոյժի պատրաստութեան հիմնական արուեստով օժտուած: Անկախ մտածող ու գործող մը, այլն՝ խմբական աշխատանքի յոյժ ընդունակ: Բարեկրթութեամբ օրինակելի, հաղորդական, գործնապէս կորովի, ուշիմ, սրատես և սրամիտ, շէնշող անձնաւորութիւն մըն էր ան:

Այն քիչը, զոր PRO EDVCATIO՝ն ու ԿՐԹ-ԱՍԷՐ՝ը կրցած էին իրագործել, անկարելի պիտի ըլլար առանց Գոհարիկին մասնակցութեան. նաև՝ Գէորգին: Աննման մարդ մ'էր Գէորգը: Արտակարգօրէն յարգուած ճարտարագէտ մը հեռաձայնային ճարտարարուեստի միջազգային ոլորտին մէջ: Մելգոնեանցի մը. յետոյ պատրաստուած գիտական աշխարհին նախանձելի Լօզանի Բոլիթէքնիքին մէջ: Միշտ պատրաստ, կամաւոր՝ սիրայօժար «առաքելութեան»: Օրին մէկն ալ մեծ հայր եղաւ: Մարդոց բարեկամ այս շնորհալի անձը հեռացաւ մեզմէ 2006 թին: Իսկ Գոհարիկը մեկնեցաւ 2014 թին: Իրենց մայրը՝ նրբաճաշակ Տիկին Մաքրուհի-Հերմինէն 1990 թին: Հայրիկը 1979 թին:

Այս Գէորգեաններուն վարուց ընդհանուր յատկանիշը, ըստ իս, իւրաքանչիւրն իր ոճով, անշահախնդիր և առատաձեռն ծառայութիւնն էր, նուիրուած ծանօթին ու անծանօթին, անխտիր: Գոհարիկը, խոնարհներու ժպիտը աչերուն, կ'ըսէր՝ հօրենական պատգամ մըն է «համայնական ոգին»:

GAMMA INSTITUTE՝ի համար, Գոհարիկն ու ես կը մասնակցէինք միջազգային հաւաքոյթներու: Օրակարգերը՝ միջազգային քաղաքական յարաբերութիւններու առընչուած հարցեր: Գլխաւոր ժողովականները՝ պետական աշխարհածանօթ անձնաւորութիւններ: Նախ քան ժողովներուն սկսիլը, Գոհարիկը ունէր «իր ծիսական մունջ ընթերցումը» ժողովականներու անուանացանկին: Ապա, գրեթէ իւրովի կ'ըսէր հիասթափ «Հոս ալ Հայ մը չկայ»: Մինչդեռ կը յարէի «ՄԿՀ՝ի Ձեր երբեմնի ուսուցիչ կամ հսկիչներէն մէկը գրած էր, որ “Ամէն տեղ Հայ կայ”»...: Միջազգային հասարակութեան հանդիպումներու ընտելացած հարազատ ժողովական Գոհարիկը խորհրդաւոր ժպիտով մը կը լրացնէր մեր զաւեշտանման փոխասացութիւնը: Սակայն հայկականութեամբ թրծուած Գօգօ՝ն ցաւով կը խորհրդածէր ի մասին ՄԿՀ՝ի խորտակման և անոր աղիտաբեր հետևանքներուն. արևմտեան թեքումով հայկական մարդոյժի պատրաստութեան օր ըստ որէ խորացող անձուկ վիճակին, ի հեռուկս

«գործիչ», «ղեկավար» կամ «իշխանաւորներու» հոետորական «ազգանուէր», «հայրերանուէր» և այլ գրեթէ առօրեայ «ազգապահպանման» գրաւոր կամ բերանացի ելոյթներուն, որոնց կ'արձագանգեն ամէն տեսակ հայկական լրասփիւռներ:

Մանրավէպի մը հանգոյն, վերև տրուած տեղեկութիւնները մեզ կ'առաջնորդեն այժմ ևս, ստորև, կրկնելու մեր վաղեմի որոշումը:

Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ

Նկատելով, որ Երկրագունտի զանազանութիւններու արժէքներէն՝ մարդոց սփիւռքներու իրականութիւնը և անոր մէջ հայկականին ոչ-համաչափ (non-symetrical / asymétrique) զանազանութիւններու արժէքի գոյութեանականութիւնը,

Նկատելով, որ PRO EDVCATIO՝ի ԿՐԹԱՍԷՐ՝ը կը զբաղի սփիւռքացած Արևմտահայերէնի արժէքներուն ալ գործածութեան - պաշտպանութեան - զարգացման, ի խնդիր մարդոյժի հետզհետէ տկարացումը բառնալու հարցերով,

PRO EDVCATIO՝ի ԿՐԹԱՍԷՐ՝ը կը շարունակէ ունենալ առաջնահերթ թիրախ՝ Արևմտահայերէնի գործածութեան - պաշտպանութեան - զարգացման համար, մարդոյժի պատրաստութեան և անոր շարժակ միջոցներուն ներհայկական և միջազգային մարզերուն մէջ պետական կառավարման և սեփական ազդակներու հետ գործակցելով:

Սոյն Որոշումը, որպէս գործունէութեան կիրառական բաժին ընդունող անհատ և / կամ թէ՛ սեփական, թէ՛ պետական մարզի հայկական և ոչ-հայկական մարմիններու հետ գործակցութեան տրամադիր է PRO EDVCATIO՝ն ու իր ԿՐԹԱՍԷՐ՝ի խումբը:

Բարից, 11.07.2016

ՎԱՐԴԱՆ-ՀԱՅԿԱԶՆ ՕԶԻՆԵԱՆ
Բանբեր՝ PRO EDVCATIO՝ի

PRO EDVCATIO՛ն կրթական հարցերով զբաղող աշխարհատարած միջազգային շարժում մըն է, որ մարդոյժի զարգացման ի խնդիր՝ օրէնքի եւ օրինաւորութեան պայմաններուն ներքեւ նկատի կ'առնուին՝ մշակութային ուժականութեան ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական տարածքի չափանիշերը. «առընթերաբար» աշխարհաքաղաքական իրողութիւններն ու առընչեալ մարտավարութիւններ: PRO EDVCATIO՝ի ԿՐԹԱՍԷՐ՝ը Սփիւռքահայերէ եւ ոչ-Հայերէ բաղկացած յանձնախումբ մըն է, որ կը զբաղի հայկական կրթական հարցերով:

Վերեւ դրուած կնքանշանը (պլազօն) կը յայտարարէ՝ ՊԻՏԻ ՏՈՎԱՆՔ: Զայն յղացողն է արեւմտահայ դաստիարակ-մանկավարժ Պօղոս Գէորգեան, որ եղած է նաեւ տնօրէններէն զուիցերական երբեմնի «Լը

Ֆուայէ Արմէնիէն» ընկերակցութեան հիմնած ու գանձատրած Շամբել - Ժընեւի Հայ Ուսումնական Կեդրոնին եւ Պընչեն - Վօի Հայ Դպրոցին: Սոյն կնքանշանը կը պատկերէ Արարատն ու Ապուղամը մի կիսափուլ եկեղեցին ենթախորքին, անոնց առջեւ ջանասէր աշակերտ մը եւ աշակերտուհի մը նստած՝ ձիթենիի ճիւղերով շրջապատուած հելվեթական դրօշ-վահանին ետեւ: Պընչենի Հայ Դպրոցին տպարանը, զոր հիմնած էր Պօղոս Գէորգեան եւ բանեցուցած՝ իր աշակերտներուն գործակցութեամբ, 1920ական տարիներու վերջերուն եւ 1930ականի առաջին քառորդի ժամանակահատուածին ընթացքին թողարկած է հրատարակութիւններ, որոնք կը կրեն այս կնքանշանը: PRO EDVCATIO՞ի ԿՐԹԱՍԷՐ՝ը իր բոլոր հրատարակութիւններուն համար սոյն կնքանշանը որդեգրած է արտօնութեամբն յղացողին ժառանգորդներուն, որոնք հիմնադիրներէն են

PRO EDVCATIO՞ի: